Granasztói Olga

Az *Encyclopédie méthodique* a gróf Barkóczyak könyvtárában a szállítólevéltől a könyvespolcig[1]

DOI: https://doi.org/10.14232/flea.2026.1.7

The French collection of the Count Barkóczy family library, founded in the 18th century, was among the most significant at the turn of the 18th and 19th centuries and ranked among the largest private libraries. The Barkóczy library in Pálóc, Zemplén County, survived in two instalments, though with many losses. After 1945, one half was transferred to the city of Baja, where it remains accessible today in the old collection of the Ady Endre Municipal Library; the other entered private ownership, and the descendants of that owner sold the fragment of the collection to the Library of the Hungarian Academy of Sciences in 2022. While researching the history of the Barkóczy Library, I became acquainted with both collections, and the striking volumes of the *Encyclopédie méthodique* caught my eye both in the bookcases in Baja and in the collection that ended up at the Library of the Hungarian Academy of Sciences. There are 102 volumes in Baja, while the number at the Academy remains unclear. After the revolution, subscribers dropped to five hundred, and Count Barkóczy remained among them, a fact that ranks him among Europe's most devoted subscribers. Acquiring the *Méthodique* required sustained financial support over decades despite procurement difficulties. The fragmentary series has survived in only a few Hungarian collections, unlike the great French *Encyclopédie*, absent from the Barkóczy library.

Keywords: history of encyclopedias, French intellectual influence, book distribution networks, book acquisition practices, publishing history, private libraries in Hungary

Kulcsszavak: enciklopédiák története, francia szellemi hatás, könyvterjesztési hálózatok, könyvbeszerzési gyakorlatok, kiadástörténet, magánkönyvtárak Magyarországon

A gróf Barkóczy család XVIII. századi alapítású könyvtárának francia könyvállománya a XVIII–XIX. század fordulóján egyike volt a legjelentősebbeknek, a II. világháborúig töretlenül gyarapított könyvgyűjteményt pedig a legnagyobb magánkönyvtárak között tarthatjuk számon.[2] A Barkóczy család Zemplén megyei, pálóci könyvtára kalandos úton, két részletben, sok veszteséggel ugyan, de fennmaradt. 1945 után az egyik fele Bajára került, ahol az Ady Endre Városi Könyvtár régi gyűjteményében ma is hozzáférhető, a másik fele pedig egy magánszemélyhez

[1] A tanulmány a HUN-REN DE Klasszikus Magyar Irodalmi Textológiai Kutatócsoportban végzett kutatás keretében készült.

[2] Granasztói Olga: „Mentés másként – A Barkóczy család könyvtárának kalandos története a 18. századtól 2022-ig". *Magyar Könyvszemle*, 140. évf., 2. sz., 2024. 141–165.

került, akinek leszármazottai 2022-ben a náluk lévő gyűjteménytöredéket eladták a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának.[3] A Barkóczy könyvtár történetét kutatva ismerkedtem meg mindkét állományrésszel, így figyeltem fel az *Encyclopédie méthodique* feltűnő köteteire a bajai könyvszekrényekben, illetve az MTA gyűjteményébe került állományban. Baján 102 kötet van meg az *Encyclopédie méthodique*-ból, míg az Akadémiára került kötetek száma egyelőre nem tisztázott. Érdekes, hogy a gyűjtőkörét tekintve homogén, 1770–1810 között nagy ütemben gyarapított francia orientációjú Barkóczy-gyűjteményben a *Nagy Francia Enciklopédia* nem volt meg, vagyis feltehetőleg tudatosan fordult a gyűjtő inkább a *Méthodique* grandiózus vállalkozása felé. A Baján őrzött töredékes, de gazdag sorozat azért fontos felfedezés, mert Magyarországon csak két helyen maradt fenn az *Encyclopédie méthodique* hasonlóan töredékes, de eredeti terjedelmét megközelítő állapotban: a Teleki könyvtár révén az Akadémián, és Szegeden Somogyi Károly esztergomi kanonok hagyatékából.[4] Az azonban, hogy Somogyi hogyan jutott hozzá a lexikonhoz, egyelőre nem ismert. Az *Encyclopédie méthodique* teljes sorozata a világon alig néhány helyen maradt fenn. Töredékesen több nagy európai könyvtárban is megtalálható, de elenyészően kis számban az *Enciklopédiá*hoz képest.

Az *Encyclopédie méthodique*, Charles-Joseph Panckoucke könyvkereskedő kolosszális vállalkozása azzal a céllal indult el, hogy az *Enciklopédiá*t tökéletesítse, mi több, háttérbe szorítsa.[5] Panckoucke célja a végső, a legnagyobb enciklopédia megvalósítása volt. A felvilágosodás korának nagyvállalkozójaként arra törekedett, hogy befektetéseinek kereskedelmi jövedelmezőségét biztosítsa, de arra is, hogy részt vegyen az eszmék áramoltatásában és a felvilágosodás szellemének terjesztésében. Elképzelése azonban kudarcot vallott, amennyiben manapság elfeledve, ismeretlenül húzódnak meg a *Méthodique* kötetei a könyvtárak legelérhetetlenebb polcain, ellentétben az *Enciklopédiá*val, és kevés szándék mutatkozik egyelőre a kutatók részéről, hogy leporolják az enciklopédiai mozgalmat betetőző alkotás köteteit.

Panckoucke vállalkozásának lényege tehát annak az *Enciklopédiá*nak a jobbá tétele volt, amelynek befejezésében maga is közreműködött.[6] Miután átvette partnerei részvényeit, egyedüli tulajdonosa lett az *Enciklopédia* kizárólagos jogainak, és kiadta az utolsó két metszetkötetet. 1771 és 1776 között a francia

[3] URL: https://www.bajaikonyvtar.hu/regi-konyvek-pdf/ (Hozzáférés: 2025. 12. 01.). Az MTA Könyvtárába került anyaghoz lásd: Granasztói, i. m., 141–148.

[4] A Somogyi Károly Városi és Megyei Könyvtár Somogyi Károly Emlékkönyvtárának munkatársa, Szabó Ádám tájékoztatása szerint Szegeden az *Encyclopédie méthodique*-ból összesen 185 kötet található meg. Ebből 162 maga az *Encyclopédie*, és további 23 kötet a hozzá készült metszeteket tartalmazó kötet. Ezek közül három kötet (a teológiát tárgyaló részek) XIX. századi, a többi modern kartonkötésben van, amelyet az 1990-es években készítettek, az erről szóló restaurálási jegyzéklapok ma is benne vannak a kötetekben.

[5] Charles-Joseph Panckoucke (1736–1798), francia könyvkereskedő, -kiadó, több újság tulajdonosa. Az első francia könyvkereskedelmi birodalom megalapítója.

[6] Suzanne Tucoo-Chala: „La diffusion des Lumières dans la seconde moitié du XVIIIe siècle: Ch.-J. Panckoucke, un libraire éclairé (1760-1799)". *Dix-Huitième Siècle*, 6. sz., 1974. 115–128; Ld. még: URL: https://www.dicopathe.com/livre/encyclopedie-methodique/ (Hozzáférés: 2025. 12. 01.).

cenzúra elkerülése érdekében újra megjelentette a teljes művet Svájcban, majd elhatározta, hogy belevág élete nagy kiadói kalandjába, a *Méthodique* kiadásába. Első gondja az volt, hogy elhatárolódjon az *Enciklopédiá*tól azzal, hogy az ábécérend helyett a tematikus rendszerezést választotta. Ahogy a második kiadói prospektusban kifejtette:

> Az *Enciklopédia* általános hibája, amely ezt az új kiadást feltétlenül szükségessé tette, magát a tervet érinti. Ez a hiba a tárgyak összezavarodása, ami abból az elhibázott elképzelésből ered, hogy az összes emberi ismeretet egyetlen lexikonba foglalják, ahelyett, hogy minden tudománynak, minden művészetnek saját lexikont szentelnének.[7]

Panckoucke eredetileg huszonhat szótárra osztotta enciklopédiáját, mindegyik egy-egy tudományágat fedett le. A munka alapja az *Enciklopédia* volt, amelyet munkatársai szétvágtak és a szócikkeket újrarendezték tudományágak szerint, így határozták meg a hiányosságokat. A következő fontos lépés volt az egyes tudományágak területi határainak kijelölése. 1782-ben indult el a nagy vállalkozás, amelyet 1787-ig akartak befejezni.[8] Akármennyire is átgondoltnak tűnt az eredeti elképzelés, az egész végül egy ijesztő szörnnyé változott, éppen azért, mert fokozatosan elszakadt a mintájától, és olyan terjedelmet öltött, ami túlzónak, kezelhetetlennek bizonyult a felhasználók számára. Az utolsó kötet nem 1787-ben, hanem 1832-ben jelent meg, vagyis a teljes sorozat pontosan ötven év alatt született meg. Míg a szótárak némelyike egyetlen kötetből állt (mint például a tüzérség, a halászat és az ún. akadémiai művészetek, vívás, lovaglás, tánc), addig a jogtudományi szótár tíz, az orvostudományi tizenhárom, a botanikai pedig nyolc kötetből tevődött össze. A kiadás üteme is óriási eltérést mutatott az egyes szótárakon belül: az orvostudománynak szentelt szótár első kötete 1787-ben, az utolsó csak 1830-ban jelent meg. A fizika szótár öt kötete több mint harminc év alatt született meg, a kémiai tárgyú kötetek 1786 és 1815 között huszonnyolc évig készültek.

Panckoucke kezdettől fogva a reáltudományokat helyezte előtérbe a humántudományokkal szemben: a reáltudományok képezik mintegy ötven százalékát a *Méthodique*-nak, a humántudományok csupán huszonöt, a társadalomtudományok pedig mindössze tizenhárom százalékát teszik ki.[9]

Robert Darnton amerikai történész szellemes hasonlattal él, amikor úgy írja le a vállalkozást, mint egy egyetemi kampuszt: ezen keresztül jól szemléltethető, hogy „mekkora épülete" van egy-egy tudományágnak, és tükrözi azt a modern világot, amely a tudományokat tanszékekbe zárja.[10] Valójában nagyon nehéz meghatározni, hogy hány kötet alkotja a teljes sorozatot, szövegkötetet,

[7] *Dictionnaire méthodique*, Beaux-Arts, prospectus général, III.
[8] Robert Darnton: *L'aventure de l'Encyclopédie, 1775-1800: un best-seller au siècle des Lumières*. Paris, Librairie académique Perrin, 1982. 315.
[9] Darnton, i. m., 335.
[10] Darnton, i. m., 368.

metszetkötetet és pótkötetet együttvéve. A British Museumban 192 kötet a teljes sorozat, a washingtoni kongresszusi könyvtárban 199, a Yale egyetemen 200. Ez azért alakulhatott így, mert nincs egyetlen standard verzió sem arra – habár Panckoucke javasolta a félkötetek összeállításának mikéntjét is –, hogy milyen legyen a teljes mű. A legpontosabb meghatározás szerint 152 szállítmányban 337 rész, 166 és fél kötetben, 51 részben az illusztrációkkal (6439 tábla) teszi ki a teljes sorozatot.[11]

A számok alapján is érzékelhető, hogy nem kis vállalkozás a kutató számára a gigantikus sorozattal megismerkedni, és beavatást nyerni rendszerébe. Magam sem vállalkoztam volna rá, ha nem lett volna olyan egyedülállóan értékes segédlet hozzá, mint amit a Barkóczyak hagytak maguk után fennmaradt könyvtárkatalógusuk révén, amelyben a *Méthodique* számbavétele kitüntetett helyet kapott. De annak bonyolult rendszerét sem értettem volna meg, ha nem tudom kézbe venni a köteteket Baján.

Barkóczy Ferenc pálóci könyvtárának két kéziratos katalógusa maradt fenn, ezek is Bajára kerültek. Az első, betűrendes katalógusnak a borítóján évszám szerepel: 1807.[12] Ugyanezt a könyvanyagot később, körülbelül 1815–1820 között újra szakrend szerint összeírták, természetesen az időközben beszerzett könyvekkel kiegészítve.[13] Az 1807-ben készült összeírásban az ábécérendben tárgyalt könyveket egy precíz, jól követhető topografikus jelölésrendszer egészíti ki, ami azt is pontosan megadja, hogy a könyvek a könyvtárban hogyan voltak elhelyezve, melyik szekrényben, hanyadik polcon, melyik sorban találhatóak meg az egyes tételek. A *Méthodique* az ábécérend szerinti katalógus „E" betűje alatt a nyitótétel. A katalógus készítője külön kiemeli németül, hogy fent a könyvszekrény tetején találhatóak. Nem is csoda, hiszen ezek a nagyméretű negyedrét formátumú könyvek nagyon magasak, 28 cm-esek (a modern könyvek többsége a 18–24 centiméter közötti tartományba esik), bizonyára nem készítettek számukra külön olyan polcot, ahol elfértek volna, így a szekrény tetejére kerültek. Úgy tűnik, hogy az első elképzelés szerint – hiszen eredetileg kiszámítható volt, hogy nagyjából 60 kötet lesz a teljes sorozat – egy helyen tárolták volna a könyveket. Azonban a már ismertetett okoknál fogva „elszabadult" a kiadás, és nemcsak a katalógusban nem lehetett ábécérend szerint felvenni az újabb köteteket, hanem a szekrényekben való elhelyezés is problémát okozott.

A precíz feljegyzéseknek köszönhetően pontosan tudjuk, hogy 1807-ig már 229 részt leszállítottak Pálócra. A kötetek papír-, illetve kartonkötésben, gerincükön a kiadó által gyártott címkével könnyen azonosíthatóak. A bonyolult kiadási gyakorlat miatt pótolhatatlanul fontos információk vannak rajtuk feltüntetve: hányadik szállítás, melyik tárgykör/szótár, hányadik kötet, hányadik rész.

[11] Darnton, i. m., 368. A különböző szótárakhoz tartozó friss megjelenésű köteteket mindig egy közös szállítmányba küldték ki a megrendelőknek. A teljes sorozat a megjelenés ötven éve alatt 152 szállítmányt tett ki.

[12] „1807 Catalogus Librorum" Ms 2; Ady Endre Városi Könyvtár, Régi könyvek gyűjteménye.

[13] Ms 3 (Cím nélkül); Ady Endre Városi Könyvtár, Régi könyvek gyűjteménye.

A több mint tíz évvel később keletkezett következő, szakrend szerinti összeírás, amely tartalmazza az időközben vásárolt könyveket is, a kézírás alapján valószínűleg magától Barkóczy Ferenc gróftól származik. Itt a *Méthodique* az *Œuvres melées,* vagyis a vegyes szakcsoport nyitótétele. A könyvek leírásában alig találni elírást, helyesírási hibát, a szakszerűség, a lényeges bibliográfiai információk tömör megjelenítése egy franciául kiválóan beszélő, bibliográfiai ismeretekben jártas készítőre vall, aki maga a gróf is lehetett. A *Méthodique* tudományos szakok szerinti szótárait ábécérendben sorolja fel, mellettük a hozzá tartozó kötetszámmal, a szekrény és a polc számával. Ez alapján úgy tűnik, hogy időközben készült egy olyan könyvszekrény, amelyben a méretükhöz igazodva több polcon elosztva el lehetett helyezni az illusztris sorozatot. Az ábécérendben tárgyalt tudományterületekhez sorolható szövegkötetek mellett, külön szerepelnek a metszetkötetek. Mindent összevetve 263 darabra gyarapodott a sorozat tíz–tizenöt év elteltével, vagyis 44 további részt szállítottak le Pálócra.

A könyvgyűjtemény két kéziratos összeírásának köszönhetően megállapítható, hogy a könyvgyűjtő kiválóan elsajátította a Panckoucke-tól származó, rendszeresen megküldött kiadói hírlevelek segítségével azt, hogy a bonyolult – és olykor már-már követhetetlen – megjelenési szisztéma ellenére hogyan rendezze megfelelően a több száz kötetre rúgó kiadványsorozat darabjait, és ne csak összerendezze, hanem a saját katalógusában vissza is tudja keresni, ha szükséges.

Mi sem bizonyítja jobban, hogy a *Méthodique* előfizetői maguk is kitüntetett figyelmet szenteltek az egyedülálló könyves vállalkozásnak, a francia enciklopédizmus legnagyobb szabású alkotásának, mint az a ritkaságnak számító, 1796-ban Panckoucke utóda által megjelentetett kiadói táblázat, amelyet az 1807-es Barkóczy katalógus megőrzött, mint segédletet a sorozat rendszerezéséhez. Ez a kétrészes, tizenötoldalas nyomtatvány ritkaságnak számít, és azért is értékes, mert tele van kézírásos rájegyzésekkel, fontos kiegészítésekkel valószínűleg magától Barkóczy gróftól.

A nyomtatvány első fele a szállítások sorrendjében tárgyalja a már megjelent köteteket.[14] Ebből kiderül, hogy 1796-ig hatvan részletben szállítottak, szállítmányonként átlagban három kötetet. A gróf minden egyes szállítási tételt kipipált a jegyzéken, és tollal mellé írta, hogy hány livre-t fizetett érte.[15] A hatvanadik szállítás után Barkóczy, követve a kiadói összeírás rendszerét, hozzáírta az összes újabb szállítmányt a táblázathoz, egészen a hatvannyolcadik kötetig, amelyben 1804-es megjelenésűek is voltak. A *Méthodique* tökéletes leltárának elkészítéséhez a kiadó adott egy második táblázatot is, amelyben ugyanígy a hatvanadik szállításig bezárólag összesíti az egyes szaktárgyi szótárak már megjelent köteteit, és jelzi, ha már lezárult, vagyis megjelent az adott tudományterülethez tartozó teljes sorozat.[16] Ebbe a táblázatba a gróf szintén gondosan felvezette az 1796 és 1804 közötti friss megjelenésű köteteket. Kiderül, hogy a kiegészítés

[14] Franciául: *Tableau des volumes de discours et de planches de l'Encyclopédie méthodique*.

[15] 1795-ig még livre-ben számoltak, ez után tértek át a frankra.

[16] *Tableau, par dictionnaires, des volumes Qui composent les soixante premières Livraisons de l'Encyclopédie*.

idején, vagyis 1804 körül jó pár szótár sorozata lezárult, vagyis a grófnak sikerült egy–egy tudományterülethez az összes kötetet beszereznie. Jelenlegi ismereteim alapján azonban kijelenthető, hogy 1820 után már nem jöttek meg a további kötetek, ami összefügg azzal, hogy Barkóczy gróf ezt követően hunyt el, halála után pedig nagy valószínűséggel már nem folytatódott a *Méthodique* beszerzése.

A katalógusban gondosan megőrzött Panckoucke-féle nyomtatvány legértékesebb része az a kézírással rájegyzett elszámolási táblázat, amely a legnagyobb precizitással összegzi az 1804-ig kifizetett kötetek árát. Az összes szállítást visszamenőleg itt összesítette a Barkóczy gróf kézírásához hasonló írás, kiegészítve a kartonkötésért fizetett további költséggel, az ugyanis feláras volt: a kiadó alapáron lapra szedve küldte meg a köteteket, amit aztán a tulajdonosnak kellett összefűzetnie. Némi felára volt a kartonkötésnek, ezt követte a bőrkötés. Azt azonban csak akkor volt érdemes megcsináltatni, ha már egy-egy tudományág sorozatának összes része megjelent. Barkóczyék idáig nem jutottak el, viszont a Teleki könyvtári kötetek bőrkötésűek. Ez a gigantikus könyvegyüttes – az akkor még csak 229 kötet – mindösszesen 2177 livre-be került, ami hozzávetőleges átváltással ma is több mint 10 millió forint, de ez az érték csak egy arányszám, hiszen a korabeli árakhoz képest lehetne igazán felbecsülni az értékét. Mindenestre az eredeti, 1782-ben meghirdetett ár háromszorosára emelkedett a kiadás az évek múlásával.

Nincs még egy kiadványsorozat, legyen az bármilyen műfajú, amely ötven éven át jelent meg, megjelentetése pedig átívelt olyan korfordító történelmi eseménysorozaton, mint a francia forradalom. Igaz, hogy Panckoucke éppen a forradalom miatt elszenvedett nehézségek következtében, 1794-ben adta át a kiadást vejének, és óriási veszteségeket könyvelt el – nemcsak rengeteg előfizetőt, hanem számos szerzőt is elvesztett, nyomdái közül jó néhány csődbe ment –, de a Barkóczy-katalógusban fennmaradt kiadói táblázat alapján is megállapítható, hogy kisebb-nagyobb döccenőkkel ugyan, de folyamatosan fenn tudta tartani a szállítást.[17] A forradalom után ötszázra csökkent az előfizetők száma, akik között megmaradt Barkóczy gróf is, ami a legelkötelezettebbek közé sorolja európai viszonylatban, hiszen a párizsi kiadású köteteknek Párizstól Pálócig jó hosszú utat kellett megtenniük harminc éven keresztül töretlenül, olyan időkben, amikor legkevésbé sem beszélhetünk békeállapotokról a nagy európai kereskedelmi útvonalak mentén. Ebből a szempontból is nagy „teljesítmény" a *Méthodique* beszerzése, nem szólva a folyamatosan biztosított anyagi fedezetről, ami nélkülözhetetlen volt ahhoz, hogy évtizedeken át megérkezzenek az elkészült kötetek, akár a beszerzési nehézségek ellenére is. Ezt Barkóczy könyvgyűjtő kortársai közül kevesen tudták volna garantálni, a századfordulóra a francia nyelvű könyvek gyűjtőinél látványosan alábbhagyott a gyűjtési kedv, kevesebbet költöttek a francia könyvújdonságokra.[18]

[17] Darnton, i. m., 356.

[18] Kosáry Domokos: *Művelődés a XVIII. századi Magyarországon*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1996. 554.

Amikor Barkóczy Ferenc gróf arra adta a fejét, hogy előfizet a *Méthodique*-ra, akkor szimbolikusan ahhoz a művelt, kozmopolita, frankofil európai arisztokráciához csatlakozott, amely számára presztízst jelentett a kiadványsorozat megvásárlása. 1782-ben még csak 23 éves volt, de sokat elárul szellemi vonzalmairól, hogy a *Méthodique* előfizetésével egy időben csatlakozott a szabadkőművességhez. 1783 táján az eperjesi „Alvó oroszlánhoz" páholyba lépett be, majd 1784 körül a miskolci Török Lajos alapította „Erényes világpolgárhoz" páholyba, nem sokkal Kazinczy Ferenc 1784-es belépése után.[19] Kazinczy és Barkóczy itt került egymással szoros, jó kapcsolatba, Kazinczy az első versét, egy episztolatöredéket Barkóczy Ferencnek címezte.[20] A rend 1795-ös végleges betiltásáig aktív szabadkőműves maradt, ez a szellemiség és közösség, úgy tűnik, erősen meghatározta fiatalkorát.[21] Erre utal, hogy a *Méthodique* több kötetét a katalógusban található feljegyzés szerint annak a Podmaniczky Józsefnek adta kölcsön, aki hozzá hasonló gondolkodású reformer nemes, szabadkőműves volt. Barkóczy helytartósági tanácsosként 1791-től 1803-ig Budán teljesített hivatalt, ahogy Podmaniczky is, majd Pest vármegyei főispánhelyettes lett, vagyis zömében Pest-Budán élt.

A *Méthodique* egy olyan könyvgyűjteménybe ágyazódott be, amely nemcsak abban a tekintetben számít egységesnek (a korabeli katalógusok alapján), hogy kétharmad részét „kortárs" francia művek teszik ki, hanem szellemiségében is homogén, a gyűjtő(k) érdeklődését karakteresen tükrözi: történeti, politikai, filozófiai, valamint a világ megismerését elősegítő francia kiadványokból áll, a hasonló franciás gyűjteményekhez képest kevesebb szépirodalommal, vagyis inkább férfi gyűjtőre utal. A franciás orientáció hátterében Barkóczy Ferenc nagybátyjának (édesanyja, Sztáray Leopoldina testvére) hatására is fel kell hívni a figyelmet: Sztáray Mihály gróf – anyja, Thérèse Desfaigny de la Tournelle révén francia származású – a patrióta és reformer nemesség vezéralakja volt az 1790/91-es országgyűlés idején, a francia forradalom lelkes híve, és a hatalom szempontjából egyike a legveszedelmesebbeknek. 1794-es megnyilatkozásaiban nyíltan vállalta forradalmi elkötelezettségét.[22]

A *Méthodique* kötetei lényegesen kisebb számban állnak ma rendelkezésre Baján, mint amennyit a kéziratos katalógusok rögzítettek. A legfeltűnőbb veszteség a metszetköteteket érte, alig néhány maradt fenn belőlük. Az illusztrációk minősége, szépsége elegendő magyarázat arra, hogy miért elsősorban ezek a kötetek voltak a legkelendőbbek, miért tűntek el a gyűjteményből, hiszen szétszedve, önálló metszetekként is jól eladhatóak voltak. Az MTA Könyvtárába került állományrészben szintén a metszetkötetekből maradt fenn a legkevesebb. Mindkét gyűjteményben feltűnő, hogy a *Méthodique* szövegköteteinek zöme felvágatlan. Ha azonban felvágott kötetre bukkanunk, akkor az biztosan a használat jele: a

[19] Abafi Lajos: *A szabadkőművesség története Magyarországon*. Budapest, Tarandus Kiadó, 2012. 194–196.

[20] Kazinczy Ferenc: *Költemények*. S. a. r. Debreczeni Attila, 1. köt., Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó, 2018. 9–10.

[21] Abafi, i. m., 383, 386, 393.

[22] *Magyar Művelődéstörténeti Lexikon*. Főszerk. Kőszeghy Péter, 11. köt., Budapest, Balassi Kiadó, 2011. 326–327.

kereskedelem, a földrajz, a jog, az orvostudomány sorozatainak egy-egy kötete tartozik ezek közé, többségük a sorozat legkorábbi darabja (1782/1783-as), amiből arra lehet következtetni, hogy ekkor még megvolt az érdeklődés, a kíváncsiság az átlapozásukra. A metszetkötetek szintén mind fel vannak vágva, vagyis ezek megjelenési idejüktől függetlenül számot tartottak az érdeklődésre. Néhány példányban possessori bejegyzést is találunk, illetve olyan vörös ceruzás bejegyzéseket, amelyek talán még a könyvkereskedőtől származtak. Arra a kérdésre azonban, hogy a párizsi Librairie de l'Hotel de Thou-tól, Panckoucke hivatalos kereskedőjétől a *Méthodique*-ot hogyan, esetleg milyen közvetítőkön keresztül sikerült beszereznie Barkóczy Ferenc grófnak, egyelőre még nem sikerült megtalálni a választ. Tekintettel arra, hogy azt a több mint harminc éves időszakot ölelte fel a szállítás, amely a magyar könyvkereskedelem kifejlődésének első nagy korszaka volt, szereplői pedig folyamatosan változtak, nagyobb a valószínűsége annak, hogy magával a párizsi kiadóval voltak közvetlen kapcsolatban, és sem bécsi, sem pesti kereskedő nem közvetített az ügyletben. Erre utal, hogy az egyik kötetben megtaláltuk a Thou könyvkereskedés kiadói hírlevelét is.

A Barkóczyak könyvtárában rekonstruálható *Encyclopédie méthodique* számbavétele még csak az első lépése egy olyan kutatásnak, amely a *Méthodique* magyarországi példányait összehasonlító módszerekkel vizsgálná. A kiadvány terjedelme és ára miatt kimagasló jelentősége van annak, hogy a *Méthodique*-ból három, ha nem is teljes, de jelentős kötetszámú sorozat maradt fenn Magyarországon. Barkóczy Ferenc gondossága a *Méthodiqu*e szakszerű könyvtári elhelyezésében, a tudományok és azok rendszerezése iránti érdeklődésének eklatáns példája. A tudományos eredmények rendszerezésére létrejött „szuper Enciklopédia" megvásárlása kétségtelenül presztízsértékű volt, de elég csak a kötetek kézbevétele is ahhoz, hogy megértsük, milyen komoly előfeltétele a tudományok támogatása iránti elköteleződésnek az enciklopédiai mozgalom csúcsteljesítményét birtokolni, amely a Telekiek esetében közvetve hatással lehetett a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának megalapítására.

HUN-REN DE Klasszikus Magyar Irodalmi Textológiai Kutatócsoport
granasztoiolga@gmail.com